

Kriminalitet som livsverden

ESSAY

Tilhørighet, vold, normalisering og exit

Christian Numme, erfaringsrådgiver og analytiker, Forum for kvalitativ kriminalitetsinnsikt og forebygging (FKKF),

Innledning

Kriminalitet blir ofte beskrevet utenfra. Den framtrer i statistikk, lovbruddskategorier, trusselvurderinger, straffesaker og offentlige debatter om risiko, årsaker og tiltak. Slike perspektiver er nødvendige, men de er ikke tilstrekkelige dersom målet er å forstå hvordan kriminalitet kan erfares, organiseres og gis mening av dem som lever i eller nær den. For å komme nærmere dette spørsmålet må kriminalitet også undersøkes innenfra: som sosial verden, som relasjonell orden og som en livsform som over tid kan forme menneskers blikk, språk, lojaliteter, frykt, handlingsmønstre og moralske orientering.

Dette essay utvikler en fenomenforståelse av kriminalitet. Med dette menes ikke en romantiserende eller unnskyldende forståelse, men en analyse av kriminalitetens indre logikk: hva den tilbyr, hva den krever, hvordan den binder, og hvordan den gradvis kan forandre menneskers måte å være i verden på. Essayet undersøker særlig hvordan kriminalitet kan bli en livsverden der vennskap, rolle, beskyttelse, gjensidighet, respekt og tilhørighet sameksisterer med frykt, press, vold, utnyttelse, mistenksomhet og slitasje.

Hovedargumentet er at kriminalitet må forstås som mer enn en samling ulovlige handlinger. Den kan bli et sosialt terreng der mennesker lærer å lese rom, rangere andre, tolke risiko, forholde seg til styrke og svakhet, og forstå egen verdi gjennom funksjon og lojalitet. Når kriminalitet analyseres som levd erfaring, sosial organisering og gradvis normalisert livsform, blir det lettere å forstå hvorfor den både kan tiltrekke, beskytte, binde, korrumpere og forfølge mennesker lenge etter at de forsøker å forlate den.

1. Materiale og analytisk tilnærming

Dette essay bygger på en kvalitativ, fortolkende tilnærming. Formålet er ikke statistisk representativitet, men begrepsmessig og fenomenologisk presisjon. Analysen tar utgangspunkt i erfaringsnært tekstmateriale satt sammen av forfatteren til dette essay. Materialet omfatter selvbiografisk materiale, annet

prosjektinternt tekstgrunnlag og utdypende beskrivelser av sentrale sider ved kriminalitetens indre liv. Det brukes som grunnlag for å belyse relasjoner, rolleutvikling, konflikt, vold, lojalitet, økonomisk press, normalisering, slitasje og bevegelser ut av kriminalitet.

Materialet er bearbeidet tematisk. Framstillingen følger derfor ikke en kronologisk livshistorie, men er organisert etter de fenomenene der undersøkes. Erfaringer, episoder og refleksjoner er tatt inn der de belyser bestemte analytiske spørsmål. Der er tale om en fortolkende analyse snarere enn en fullstendig biografisk rekonstruksjon.

En slik tilnærming har klare begrensninger. Materialet gir nærhet til fenomenet, men gjør ikke krav på å dekke alle former for kriminalitet, alle typer kriminelle miljøer eller alle mulige veier inn og ut. Analysen bør derfor leses som en begrepsutviklende og erfaringsnær drøfting, ikke som en generaliserende kartlegging. Samtidig er nettopp nærheten et viktig bidrag. Den gjør det mulig å undersøke dimensjoner som ofte glipper når kriminalitet bare beskrives gjennom institusjonelle, juridiske eller kvantitative kategorier.

Siden materialet delvis er erfaringsnært og bygger på selvbiografiske og prosjektinterne kilder, er forfatterens posisjon en del av det analytiske utgangspunktet. Analysen gjør ikke krav på nøytral distanse i tradisjonell forstand, men søker refleksiv og begrepsmessig bearbeiding av erfaringer som ellers ofte er vanskelig tilgjengelige. Identifiserende detaljer, konkrete hendelsesforløp og opplysninger som kan knyttes til tredjepersoner, er utelatt eller abstrahert. Formålet er ikke å dokumentere enkeltsaker, men å utvikle en fenomenologisk forståelse av kriminalitetens indre sosiale logikk.

Ekstern forskning brukes som støtte og kontrast. Nyere litteratur om kriminelle nettverk, rekruttering, narkotikagjeld, voldsnarrativer, desistance og exit bidrar til å skjerpe begrepene og plassere analysen i en bredere kriminologisk sammenheng (Campana and Antonopoulos, 2024; Dickinson, 2020; Europol, 2024; Gålnander, 2024; Storm-Mathisen, 2025; Tollin, Angerbrandt and Jonsson, 2025; Tutenges et al., 2026).

2. Kriminalitet som livsverden og relasjonell orden

Kriminalitet må i denne sammenhengen forstås som mer enn enkelthandlinger og lovbrudd. For den som lever i den over tid, blir kriminalitet også et sosialt terreng og en bestemt måte å orientere seg på. Rom leses annerledes. Mennesker leses annerledes. Stillhet, blikk, bevegelser, biler, telefoner og stemninger kan få en annen betydning enn i et ordinært sosialt liv. Det som utenfra kan se ut som overtolkning, kan innenfra oppleves som nødvendig beredskap.

Denne livsverdenen er grunnleggende relasjonell. Kriminalitet bæres sjelden av isolerte individer alene, men av forbindelser, klikkdannelser, allianser, løse

bånd og grader av tillit. Dette ligger nær en relasjonell forståelse av organisert kriminalitet, der det sentrale ikke nødvendigvis er en fast organisasjon med klart medlemskap, men forbindelsene, koordineringen, vareflyten, pengestrømmene og voldskapasiteten som binder aktører sammen (Campana and Antonopoulos, 2024).

Kriminalitetens sosiale orden er samtidig lagdelt. Noen får tyngde fordi de har oversikt, erfaring og ro. Andre fordi de kontrollerer penger, varer eller kontakter. Noen har status fordi de tåler press og holder tett. Andre fordi de har voldskapasitet eller er kjent for å stille opp når noe må gjøres. Slik blir det å være «brukbar» en sosial kategori med stor kraft. For mange kan det oppleves som respekt, mening og oppstigning å bli sett som nødvendig i et slikt miljø.

Noe av kriminalitetens makt ligger i at det ekstraordinære flettes inn i det ordinære. Venting, korte møter, små tjenester, kjøring, beskjeder, vurderinger av risiko og forsøk på å holde seg orientert kan bli en hverdagslig rytme. Kriminalitet er derfor ikke bare dramatikk. Den er også drift, repetisjon og praktisk organisering. Når dette gjentas over tid, blir livsverdenen ikke bare noe man beveger seg i, men noe som former sansning, språk og forventninger.

3. Inngang: sosial tiltrekning, små oppgaver og gradvis innveving

Inngangen til kriminalitet skjer sjelden som ett klart valg. Den skjer oftere som en gradvis forskyvning der ulike behov, relasjoner og situasjoner trekker i samme retning over tid. For den som senere blir dypt integrert i kriminalitet, begynner det ikke nødvendigvis med et bevisst ønske om å leve kriminelt, men med et ønske om å høre til, et behov for styrke, draging mot intensitet, søken etter respekt eller lengselen etter å bli sett som en som betyr noe.

Rekruttering skjer ofte gjennom personer før den skjer gjennom handlinger. Eldre ungdommer, lokale figurer, mer erfarne menn eller grupper med tydelig tilstedeværelse kan fungere som inngangsporter til en annen sosial orden. De tilbyr ikke bare kontakt, men også en mulig identitet. Tollin, Angerbrandt and Jonsson (2025) beskriver hvordan barn og unge kan trekkes inn gjennom alderslagdelte nettverk og allerede eksisterende relasjoner, der eldre aktører gradvis bruker yngre i mer avgrensede oppgaver.

I mange tilfeller virker inngangen gjennom ekte sosial tiltrekning. Unge eller marginaliserte personer trekkes ikke bare inn gjennom frykt, manipulasjon eller trusler. Like ofte er det varme, humor, anerkjennelse og opplevelsen av å bli tatt inn som gir miljøet styrke. Europol (2024) peker på hvordan rekrutterere kan spille på behov for validering, beskyttelse og tilhørighet, og hvordan grensen mellom vennskap og utnyttelse kan gjøres uklar.

Alvorlig innveving begynner sjelden med de mest alvorlige rollene. Den starter ofte med små og tilsynelatende udramatiske oppgaver: å bli med et sted, holde vakt, kjøre noen, oppbevare noe eller være til stede hvis noe skjer. Fra utsiden kan slike handlinger se små ut. Fra innsiden kan de fungere som prøver på lojalitet, modenhet og verdi. Den som stiller opp første gang, viser noe. Den som viser noe, blir lettere spurt neste gang. Dermed skjer innvevingen trinnvis.

Dette er også en moralsk forskyvning. I starten framstår mye som håndterbart: man hjelper noen, blir med, viser seg lojal og lar være å stille bestemte spørsmål. Den første bevegelsen oppleves ikke nødvendigvis som et stort brudd med egen selvforståelse. Nettopp derfor kan prosessen undervurderes. Først senere, når rollene er blitt tydeligere og bindingene sterkere, blir det klart at inngangen ikke bare handlet om sosial nærhet, men om en gradvis flytting inn i en verden med andre regler, andre kostnader og andre krav.

4. Tilhørighet, lojalitet og det ambivalente fellesskapet

Tilhørighet er en av de sterkeste kreftene i kriminalitetens indre liv. Den som først er kommet inn i et miljø, blir ikke holdt fast bare av penger, frykt eller praktiske fordeler. Han kan også bli holdt fast av mennesker. Dette er avgjørende for å forstå hvorfor kriminalitet ikke kan beskrives tilstrekkelig som ren instrumentell virksomhet. I mange kriminelle miljøer finnes det vennskap som oppleves som ekte, relasjoner som har vart over tid, og fellesskap som bygger på mer enn øyeblikkets nytte.

Samtidig er ikke all tilhørighet av samme art. Innerst kan det finnes en mindre krets med høy grad av tillit, felles erfaringer og langvarige bånd. Utenfor denne kretsen finnes gjerne videre relasjoner som i større grad er bygd på funksjon, ressurser og gjensidig nytte. Slike bånd kan være stabile så lenge flyten er god og interessene sammenfaller, men mer utsatt når penger, konflikter eller maktforhold endrer seg. Det er derfor misvisende å beskrive kriminelle relasjoner enten som rene broderskap eller som fullstendig falske. De kan være varme og harde samtidig, ekte og instrumentelle samtidig, beskyttende og korrupperende samtidig.

Lojalitet er i denne sammenhengen ikke bare en følelse, men en praksis. Man må stille opp, være tilgjengelig, holde tett, tåle press og ikke svikte når noe står på spill. Lojalitet blir dermed en sosial prøvelse som stadig testes i handling. Den som trekker seg unna i konflikt, snakker for mye eller prioriterer egne hensyn på feil tidspunkt, risikerer å bli lest som svak eller upålitelig. Den som stiller opp i krevende situasjoner, kan få sterkere plass i fellesskapet.

Denne koblingen mellom lojalitet og status gjør fellesskapet sterkt, men også bindende. Jo mer et menneske har investert i et miljø, desto større blir

kostnaden ved å trekke seg unna. Kostnaden er ikke bare ytre, i form av risiko, inntektstap eller represalier. Den er også indre: frykten for å svikte, for å falle i egne og andres øyne, eller for å miste en identitet som har gitt selvrespekt og sosial plass. Det som utenfra kan se ut som blind underkastelse, kan innenfra oppleves som karakter, konsekvens og ære.

Her oppstår en av kriminalitetens mest grunnleggende ambivalenser. Fellesskapet kan gi mennesket en opplevelse av plass og betydning, men samtidig gjøre det mer bundet, mer avhengig og mer utsatt. Det kan gi varme og samtidig kreve underkastelse under normer og handlinger som over tid koster trygghet, frihet og selvstendig handlingsrom.

5. Voldens mening: språk, kapital og internjustis

Vold er ikke et sidefenomen i kriminaliteten. Den er en av måtene makt, respekt, frykt og orden blir produsert og opprettholdt på. For å forstå kriminalitet som livsverden er det derfor ikke nok å registrere at vold forekommer. En må også forstå hva vold betyr innenfra, hvilke funksjoner den fyller, og hvorfor den i enkelte miljøer kan framstå som både legitim, nødvendig og verdifull.

Vold er ofte mer enn et uttrykk for sinne. Den kan være et språk. Den sender beskjeder, trekker grenser, bekrefter styrke og markerer hvem som har rett til å definere situasjonen. Når noen blir truet, slått, ranet eller på andre måter utsatt for vold, handler det derfor ikke bare om den konkrete skaden. Det handler også om hva volden kommuniserer til andre: hvem som er sterk, hvem som kan presses, hvem som ikke bør utfordres, og hvilke konsekvenser det får å gå over bestemte grenser.

Vold har også en strategisk funksjon. Den kan brukes til å kreve inn penger, sikre varer, straffe manglende betaling, beskytte markeder, håndheve avtaler og avskrekke dem som vurderer å trosse miljøets egne regler. Dickinsons (2020) studie av narkotikagjeld viser hvordan reaksjoner på ubetalte krav formes av både forretningshensyn, relasjoner, identitet og situasjon. Det samme poenget er sentralt her: økonomi er aldri bare økonomi når manglende betaling også truer status, orden og håndhevingsevne.

Vold fungerer dessuten som kapital. Evnen til å gjøre skade kan gi status, respekt og nytteverdi. Høyt voldspotensial gjør det lettere å bygge relasjoner, lettere å bli regnet med og lettere å avskrekke andre. Samtidig virker vold før den brukes. Rykte kan være nok til å produsere kontroll, men et slikt rykte må vedlikeholdes. Dersom andre begynner å tvile på om styrken er reell, svekkes den avskrekkende kraften.

Volden er også moralsk kodet innenfra. Den kan knyttes til forestillinger om ære, internjustis, brorskap og selvoppofrelse. Den som bruker vold for fellesskapet, kan bli sett som en som stiller opp, tar ansvar og bærer risiko på vegne av andre. Samtidig finnes det en kynisk underside: enkelte, særlig yngre eller mer sårbare aktører, kan brukes til å utføre vold som andre ikke vil

stå synlig i. Idealene om brorskap og ære kan dermed sameksistere med en praksis der risiko fordeles skjevt.

Storm-Mathisen (2025) viser hvordan vold i voldelige gatekulturer kan fortelles som normal, som del av spillet og som uttrykk for respekt og kollektiv tilhørighet. Dette er avgjørende for en fenomenforståelse. Vold blir ikke bare en handling, men en del av måten virkeligheten organiseres på. Når verden deles i «våre» og «deres», kan vold leses som plikt, mens tilbakeholdenhet kan leses som svakhet eller kapitulasjon. Slik får volden mening som sosial orden, samtidig som den produserer frykt, søvnløshet, mistanke og innsnevring av handlingsrom.

6. Fortellinger, normalisering og moralsk omkoding

Kriminalitet opprettholdes ikke bare gjennom penger, relasjoner, frykt og vold. Den opprettholdes også gjennom fortellinger. For å leve over tid i en verden preget av press, risiko, svik, gjeld, kontroll og vold, trenger mennesket et språk som gjør livet levelig. Dette gjelder ikke bare hva som sies høyt til andre, men også hva som sies til en selv. Fortellingene gir handlingene mening, gjør motsetninger utholdelige og demper den indre friksjonen som ellers ville blitt for sterk.

En grunnfortelling handler om styrke og svakhet. I mange miljøer blir svakhet ikke bare forstått som uønsket, men som farlig. Å vise usikkerhet, sårbarhet eller frykt kan oppleves som å åpne for tap av status, press eller angrep. Over tid kan hardhet framstå som det eneste realistiske og ansvarlige. Det som utenfra ser ut som følelsesmessig forstivning, kan innenfra oppleves som selvkontroll, modenhet og nødvendig realisme.

Normalisering virker gradvis. Kriminalitet korrupperer sjelden i ett sprang. Den virker gjennom små forskyvninger i hva som tolereres, hva som forsvares og hva som etter hvert framstår som nødvendig. Det som først utløser uro, kan senere bli noe man venner seg til. Det man venner seg til, blir lettere å begrunne. Og det som kan begrunnes ofte nok, glir over i en form for normalitet. Dette betyr ikke at mennesket nødvendigvis slutter å vite at noe er galt. Det betyr at den indre motstanden svekkes, og at det destruktive blir lettere å bære fordi det ikke lenger oppleves like fremmed.

Språket gjør dette arbeidet konkret. Vold kan omtales som å «sette noen på plass», «ordne noe», «svare» eller «håndheve respekt». Innkreving kan framstå som rettmessig reaksjon snarere enn tvang. Lojalitet kan brukes som betegnelse på handlinger som også innebærer underkastelse under miljøets krav. Slik får kriminaliteten et indre vokabular som både dekker over og omformer det som faktisk skjer.

Fortellingene har også en funksjon i møte med ambivalens. Mange som lever i kriminalitet, kjenner frykt, skam, uro og tretthet samtidig som de fortsetter i de samme mønstrene. For å holde denne motsetningen ut, utvikles

forklaringer om at verden er slik, at svakhet ikke er et alternativ, at ingen hjelper, eller at det er for sent å snu. Fortellingene gjør nødvendighet ut av det som også er et fangenskap. De holder ikke bare handlingene oppe; de holder selvet sammen.

7. Ambivalens, slitasje og exit

Den samme livsformen som kan gi mening, rolle og respekt, produserer også slitasje. Bak ytre hardhet finnes ofte usikkerhet, frykt, søvnløshet, mistenksomhet, familiekostnader og vedvarende følelsesmessig press. Kriminalitet kan snevre inn verden, gjøre mennesker mer alene og gjøre ro vanskelig å tro på. Ambivalensen er derfor ikke et unntak, men en kjerne i kriminalitetens indre liv. Mange kan ønske både styrken i miljøet og friheten fra det; både lojalitet og avstand; både identiteten og muligheten til å slippe den.

Slitasjen kan komme fra flere sider. Den kommer fra konflikter som ikke tar slutt, fra gjeld og forpliktelser, fra frykten for svik, fra behovet for stadig å være tilgjengelig, og fra kroppens tilpasning til beredskap. Den kommer også fra et gradvis tap av tillit til at livet kan være annerledes. Når beredskap og mistillit blir normaltilstand, kan fred oppleves uvant og nesten urealistisk.

Exit må derfor forstås som mer enn et punkt der lovbrudd opphører. Den er en praktisk, sosial og eksistensiell avkoblingsprosess. Å forlate kriminalitet innebærer å skape avstand til gamle relasjoner, gamle konflikter, gamle roller og gamle måter å lese verden på. Det handler ikke bare om å slutte å gjøre noe, men om å lære å være noen annen i en annen sosial orden.

Desistanceforskningen har lenge vist at det å opprettholde avstand fra kriminalitet kan være vanskelig, særlig når mennesker møter alvorlige tilbakeslag, sosial usikkerhet og tidligere nettverk som fortsatt har kraft (Gålnander, 2024). I dette perspektiv blir dette forståelig fordi kriminaliteten ikke bare sitter i handlingene, men i relasjoner, identitet, kroppslig beredskap og fortolkning. Det gamle livet kan fortsette å virke lenge etter at deltagelsen er redusert.

Samtidig er utgang mulig. Familie, modenhet, tro, arbeid, tretthet, ønske om ro eller erfaringen av at miljøet ikke lenger gir samme mening, kan åpne for nye fortellinger om hva et godt liv kan være. Tutenges et al. (2026) beskriver et «street crime paradox» der de samme trekkene som kan gjøre gatekultur tiltrekkende – fellesskap, intensitet og mening – også kan bli grunner til å ville bort. Dette paradokset er sentralt: kriminalitet kan trekke mennesker inn fordi den gir noe virkelig, men den kan også miste sin tiltrekning nettopp fordi den krever for mye av det mennesket etter hvert ønsker å bevare.

Avslutning

Der er argumentert for at kriminalitet bør forstås som mer enn ytre handling, regelbrudd eller avvik. Den kan også være en livsverden: en relasjonell, sosial og moralsk orden som former hvordan mennesker leser situasjoner, vurderer andre, organiserer hverdagen og forstår seg selv. En slik forståelse gjør det mulig å se hvorfor kriminalitet kan holde mennesker fast gjennom mer enn penger og frykt. Den kan også binde gjennom tilhørighet, rolle, beskyttelse, anerkjennelse og opplevelsen av å være nødvendig.

Samtidig må denne innsikten ikke forveksles med romantisering. Kriminalitetens fellesskap kan være ekte, men også instrumentelt. Lojaliteten kan gi mening, men også skape underkastelse. Vold kan oppleves som nødvendig og rettmessig innenfor miljøets egne koder, men den produserer samtidig frykt, skade, mistillit og innsnevring av livsrom. Fortellingene som gjør kriminaliteten levelig, kan også gjøre fangenskapet mer utholdelig og dermed mer seiglivet.

Bidraget her ligger i å holde disse sidene sammen. Kriminalitet må forstås både som tiltrekning og slitasje, fellesskap og makt, mening og ødeleggelse. Først når denne ambivalensen tas på alvor, blir det mulig å utvikle en mer presis forståelse av hvorfor mennesker trekkes inn, hvorfor de blir værende, og hvorfor det å gå ut sjelden er en enkel eller øyeblikkelig overgang.

For kriminalpolitikk og praksis innebærer dette at forebygging og exit-arbeid ikke bare kan handle om å stoppe handlinger eller svekke nettverk. Det må også handle om å forstå hva kriminaliteten har gitt: rolle, språk, tilhørighet, beskyttelse og identitet. Uten alternative kilder til disse funksjonene kan veien ut bli både sosialt tom og eksistensielt utrygg. En fenomenforståelse av kriminalitet gir derfor ikke en ferdig tiltaksliste, men et nødvendig grunnlag for å forstå hva tiltak faktisk må konkurrere med.

Kontaktoplysninger

Christian Numme: christiannumme@live.no

Referanser

- Campana, P. and Antonopoulos, G.A. (2024) 'A relational approach to organised crime', *Trends in Organized Crime*, 27(3), pp. 229-234. Available at: <https://doi.org/10.1007/s12117-024-09534-4>.
- Dickinson, T. (2020) 'Identity, situational elements, and responses to drug debt', *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 57(1), pp. 66-104. Available at: <https://doi.org/10.1177/0022427819866495>.
- Europol (2024) The recruitment of young perpetrators for criminal networks. Intelligence notification. The Hague: Europol. Available at: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/IN_The-recruitment-of-young-perpetrators-for-criminal-networks.pdf (Accessed: 23 April 2026).

ESSAY

- Gålnander, R. (2024) 'Persist to desist: How to maintain desistance from crime in the face of severe setbacks', *Criminology & Criminal Justice*, 24(5), pp. 939-954. Available at: <https://doi.org/10.1177/17488958241260561>.
- Storm-Mathisen, F. (2025) "'Violence is completely normal": Managing violence through narrative normalization', *The British Journal of Criminology*, 65(1), pp. 37-53. Available at: <https://doi.org/10.1093/bjc/zaae030>.
- Tollin, K., Angerbrandt, H. and Jonsson, A. (2025) Children and youth in criminal networks: Network entry, offending, conditions, and network exit. Report 2023:13. Stockholm: Swedish National Council for Crime Prevention (Brå). Available at: <https://bra.se/english/publications/archive/2025-01-21-children-and-youth-in-criminal-networks> (Accessed: 23 April 2026).
- Tutenges, S., Johansen, M.-L.E., Hedlund, A. and Sandberg, S. (2026) 'The street crime paradox: An ethnographic study of the attractions and repulsions of street culture', *The British Journal of Criminology*, advance article. Available at: <https://doi.org/10.1093/bjc/azag023>.